

Fragmentaarisuutta ja kuvakalsketta

Elina Räsänen

doi.org/10.23995/tht.136028

Fragmentaarisuus ja kuvakalskeen jäljet keskiajan ja uuden ajan alun esineissä -tutkimushankkeessa tarkastellaan esineiden fragmentaarisuutta ja tuotetaan tietoa siitä, miksi esineitä on hajotettu osiin ja miten ne ovat jatkaneet elämäänsä. Tutkimusmateriaali koostuu noin aikavälillä 1300–1600 Itämeren alueella valmistetuista tai käytössä olleista esineistä. Hankkeessa sovelletaan ja kehitetään edelleen ranskalaisen tieteenhistorioitsijan Bruno Latourin (1947–2022) ajatuksia ikonoklasmin eli kuvainraaston monitahoisuudesta ”kuvakalske”-käsitteen (*iconoclash*) avulla. Kolmevuotisessa (2020–2023), Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa toimii neljä taidehistorian alan tutkijaa.

Avainsanat: *Kuvakalske, ikonoklasmi, fragmentaarisuus, esinetutkimus, rikkoutuminen, keskiajan taide, uuden ajan alku, puuveistokset, reliikvaariot, kuolemankulttuuri*

Fragmentaarisuus ja kuvakalskeen jäljet keskiajan ja uuden ajan alun esineissä -tutkimushankkeessa eli lyhyesti *Kuvakalske*-hankkeessa tutkitaan esineiden fragmentaarisuutta ja tuotetaan tietoa siitä, miksi esineitä on hajotettu osiin ja miten ne ovat jatkaneet elämäänsä. Hanke tarkastelee sitä, kuinka fragmentit vaikuttavat tapaamme ymmärtää menneisyyden esineitä ja ylipäänsä menneisyyttä. Mitä voimme sanoa kokonaan kadonneista esineistä? Minkälainen aineisto on jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle ja siten mahdollisesti tuhoutunut? Tutkimusmateriaali koostuu noin aikavälillä 1300–1600 Itämeren alueella valmistetuista tai käytössä olleista esineistä.

Kolmevuotisessa (2020–2023) Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa toimii neljä taidehistorian alan tutkijaa. Dosentti Elina Räsänen johtaa hanketta ja tutkii keskiaikaisten veistosten ja alttarikaappien kohtaloita protestanttista reformaatiota seuranneina vuosisatoina. Postdoc-tutkija Sofia Lahden aineistoa ovat relikvaariot eli pyhänjäännösten säilytysastiat mukaan lukien sellaiset, joista on vain maininta kirjallisissa lähteissä. Katri Vuolan väitöskirjatutkimus kohdistuu ennen vuotta 1400 valmistettuihin keskiaikaisiin veistoksiin ja erityisesti niiden materiaaliin ominaisuuksiin, kuten puolajeihin ja polykromiaan. Väitöskirjatutkija Saila Leskinen on toiminut hankkeessa tutkimusavustajana sekä aloittanut jatko-opinnot Helsingin yliopistossa keväällä 2023. Leskisen tutkimus koskee 1600-luvun kuolemankulttuuriin liittyviä esineitä, kuten hautajaisvaakunoita, epitafeja ja ruumispaareja.

Kuva 1. Kuvakalske-hankkeen tutkimusaineistoihin kuuluvat myös monipuoliset arkistoaineistot. Rintakuvarelikvaario ja muuta Sigtunan (Ruotsi) Mariakirkon irtaimistoa syrjään siirrettyä. Väritetty valokuva, tekijä tuntematon, 1930-luku tai varhaisempi. Kuva: Riksantikvarieämbetet, Tukholma. Lähde: [Arkivsök](#), Public Domain.

Tutkittavat esineet kuuluvat monella tapaa uhanalaiseen kulttuuriperintöön, ja niiden säilytysolosuhteet ovat usein heikot. Aineiston tutkiminen on haasteellista ja vaatii laaja-alaista erikoisosaamista. Hankkeessa pyritään rehabilitoimaan aiemmin väheksytyttä ja piilossa pidettyjä esinefragmentteja. Tutkimus kuuluu siihen taidehistorian osa-alueeseen, jossa tutkittavista teoksista ei yleensä ole säilynyt mitään kirjallisia lähteitä, ja jossa tutkijan omalla ”silmällä” ja kokemuksella on tiedontuottamisessa suuri rooli. Varsinaisten esineiden lisäksi tutkimusaineistoon kuuluu eri arkistoissa olevat dokumentit (mm. valokuvat, piirroukset, konservointikertomukset ja kirkkojen inventaariluettelot) sekä painetut lähteet (mm. keskiajan kirjalliset julkaistut lähteet, sanomalehdet ja näyttelyluettelot).

Menetelmällisesti hankkeessa korostuu kenttätö eli tutkittavien esineiden empiirinen havainnointi ja dokumentointi. Vertailevalla tutkimuksella, arkistotutkimuksella ja historiallisella kontekstualisoinnilla on niin ikään suuri rooli. Kriittinen historiografinen ja museologinen tarkastelu paljastavat, mitä esineiden tutkimus tai esillepanohistorian painotukset kertovat vallinneista arvoista. Ikonografinen analyysi puolestaan auttaa havaitsemaan tietyn hahmon tai aiheen hyvinkin rikkoutuneessa muodossa. Tutkimushankkeen työkalupakkiin kuuluvat myös tekniset ja luonnontieteelliset analyysimenetelmät, kuten pigmenttien ja puuaineen mikrooppinen tutkimus.

Hankeyhteistyötä oli tarkoitus rakentaa ranskalais-irlantilaisen kuvataiteilija-arkeologi Céline Murphyn kanssa, mutta tämä kariutui koronapandemian tuomiin aikataulumuutoksiin. Nykytaiteen siteet menneisyyden fragmentaarisuuteen ovat kuitenkin hankkeessa yhtenä teimana läsnä. Elina Räsänen on esimerkiksi kirjoittanut kuvataiteilija Jonna Kinasta, jonka teokset kiinnittävät katsojan huomion poissaolevaan, kadonneeseen ja tuhoutuneeseen, mutta myös kauneuteen ja kulttuuriperinnön vaalimisen tärkeyteen.¹

Näkökulmana kuvakalske

Kuvakalske-hankkeen teoreettinen lähtökohta asettuu taidehistorian ja materiaalisen kulttuurin tutkimuksen yhtymäkohtaan. Hankkeessa sovelletaan ja kehitetään edelleen ranskalaisen tietenhistorioitsijan Bruno Latourin (1947–2022) ajatuksia ikonoklasmin eli kuvainraaston monitahoisuudesta *iconoclash*-käsitteen avulla. Tämän termin on hanke nimensä mukaisesti tuonut suomalaiseen tutkimuskenttään. Elina Räsänen on suomentanut sen ”kuvakalskeek-

si”² Kalskahdukset eivät yksiselitteisesti tuhoa esineitä tai kuvia, vaan muuttavat niitä ja synnyttävät fragmentteja.

Latour on jakanut kuvakalskeen toimijat suunta-antavasti viiteen ryhmään: a. ”klassiset” kuvainraastajat, joille totuus on tavoitettavissa ilman kuvia; b. ihmiset, jotka haluavat korvata tietyt kuvat toisilla; c. provokaattorit, jotka haluavat tuhota juuri toiselle tärkeän kuvan; d. viattomat ”vandaalit”, joiden tarkoitus usein on tehdä kuva hienommaksi tai muodistaa; e. välinpitämättömyyttään korostavat toimijat, jotka rikkovat huvin vuoksi.³ Hankkeen piirissä tutkituissa materiaaleissa korostuvat erityisesti kuvien korvaajat ja viattomat vandaalit. Esimerkiksi Oripään kirkon kokoelmaan kuuluva Pyhää Birgittaa esittävä monivärinen puuveistos 1500-luvun alusta on paranneltu mahdollisesti 1800-luvulla. Samalla se on tulkittu ja muutettu mieshahmoksi.⁴

Vaikka Latour on muun muassa esineiden toimijuuden suhteen ollut innoittajana monelle taidehistorian tutkijalle, hänen edellä mainittua ajatteluaan ei ole hyödynnetty samassa mittakaavassa. Toki *iconoclash*-käsite, siihen liittynyt näyttely vuonna 2002 ja laaja näyttelyluettelo ovat vaikuttaneet useisiin, erityisesti Euroopan ulkopuolisten maiden materiaalista kulttuuria käsitteleviin tutkimuksiin.⁵

1 Elina Räsänen, ”Milloin esine kuolee? Jonna Kina: After Life,” *Mustekala* (2021), <http://mustekala.info/kritiikit/milloin-esine-kuolee-jonna-kina-after-life-helsinki-contemporary/>

2 Elina Räsänen, ”Johdanto: Reunahuomautuksia rikkoutumisista,” *Fragmentaarisuus ja muodonmuutokset, Suomen Museo-Finskt Museum* 129 (2022): 5–18. Ks. samassa esseessä hankkeen teemoista laajemmin.

3 Bruno Latour, ”What is iconoclash? Or is there a world beyond the image wars?”, in *Iconoclash: Beyond the image Wars in Science, Religion, and Art*, eds. Bruno Latour & Peter Weibel (Karlsruhe: ZKM, Center for Art and Media, 2002), 14–37.

4 Elina Räsänen, ”Carved Survivals. Medieval Wood Sculptures Depicting Saint Birgitta en route,” *Birgittine in Acts of Memory: Remembering St Birgitta of Sweden*, eds. David Carillo Rangel & Helen Frances Leslie-Jacobsen (London: Routledge, forthcoming 2023).

5 Ks. Stacy Boldrick, *Iconoclasm and the Museum* (Routledge: London, 2020), 25, erit. viite 11.

Kuva 2. Keski-aikaisia veistoksia ja niiden osia Oripään kirkon vintillä. Katri Vuola, Elina Räsänen ja konservaat-
tori Jaana Paulus tekivät kenttätyömatkan Oripään ja
Pöytyän kirkkoihin toukokuussa 2022 seurakuntames-
tari Tanja Savosen kutsusta. Yhteistyö niin konservaat-
toreiden kuin seurakuntien kanssa on tutkimustyön
kannalta keskeistä. Kuva: Katri Vuola, lisenssi CC BY 4.0.

Ikonoklasmin tutkimus on ollut erittäin laajaa 1990-luvulta lähtien eri tieteenaloilla. Arkeolo-
gi John Chapmanin fragmentaatioteoria muo-
dostui esihistoriallisten aineistojen pohjalta, ja
se kohdistuu erityisesti tarkoituksella rikottujen
esineiden merkityksiin.⁶ Chapmanin teoria tuo
Latourin luokitteluun kuudennen kategorian:
henkilöt, jotka rikkovat kuvia tarkoituksella,
osana rituaalia tai uskonnollista toimintaa. Täl-

6 John Chapman, *Fragmentation in Archaeology: People, Places and Broken Objects in the Prehistory of South-Eastern Europe* (London: Routledge, 2000); Visa Immonen, "Fragmentaatioteoria arkeologiassa ja sen uudet suunnat," *Fragmentaarisuus ja muodonmuutokset, Suomen Museo-Finskt Museum* 129 (2022): 153–156.

löin kyseessä on yhteisymmärrys ja mahdolli-
sesti toisilta saatu valtuuttaminen. Esimerkiksi
pyhiinvaellusten yhteydessä puuveistoksista on
voitu nirhiä palasia.

Hankkeen teoreettiset lähtökohdat kiinnitty-
vät ”materiaaliseen käänteeseen”, jossa teosten
esineellisyys ja materia otetaan vakavasti. Lä-
hestymistapa antaa usein esineille toimijuuden
(*agency*). Esineisiin suhtaudutaan solidaarisesti,
ja niitä tutkitaan niiden elämäkertaa tai reittiä huo-
mioiden.⁷ Milloin esineen elämä sitten päättyy?
Sodissa ja konflikteissa myös kuvat voivat joutua
aggression kohteeksi. Onko esimerkiksi keski-
aikainen puuveistos esineenä kuollut, jos se on
vain hädän tuskin esineeksi tunnistettava pala
puuta? Tutkimuskirjallisuudessa, museoiden
näyttelyteksteistä puhumattakaan, esineen rik-
kinäisyyttä ei välttämättä huomioida lainkaan.⁸
Esimerkiksi Nousiaisten kirkon Neitsyt Maria
ja lapsi -veistos (n. 1320) on kuulunut perinteis-
esti ja ansaitusti Suomen kansallismuseon pe-
rusnäyttelyyn, mutta koskaan sen katsojallekin
ilmiselvästi rikki hakattua ja töhrittyä nenää ei
kommentoida. Kyseisistä vaurioista on konser-
vaattorinkin tutkimusta.⁹

Tässä hankkeessa katse kiinnittyy juuri fragmen-
taatioon; vaurioihin, palasiin ja osiin. Valtiolliset
esineet ja teokset, kuten esimerkiksi hallitsija-

7 Ks. elämäkerta hyödyntävästä näkökulmasta laajas-
ti: Hans Peter Hahn & Hadas Weiss, eds. *Mobility, Meaning and the Transformations of Things: Shifting Contexts of Material Culture through Time and Space* (Oxford: Oxbow, 2013).

8 Boldrick, *Iconoclasm and the Museum*; ks. myös Eli-
na Räsänen, "Tarinallistamisen uhat? Keski-aikeiset
veistokset ja hetken läsnäolo," *Vähäisiä lisiä* (blogi),
SKS, 15.1.2021, luettu 10.8.2023, <http://neba.finlit.fi/blogi/tarinallistamisen-uhat-keski-aikeiset-veistokset-ja-hetken-lasnaolo/>; Saila Leskinen, "Fragmentteja Kansallismuseon varhaisissa näyttelyissä," *Muikkari* (blogi), Suomen Muinaismuistoyhdistys 9.6.2023, luettu 10.8.2023, <https://www.muinaismuistoyhdistys.fi/index.php/2023/06/09/fragmentteja-kansallismuseon-varhaisissa-nayttelyissa/>

9 Sari Lintula, "Nousiaisten madonna: 1300-luvun maala-
tun puuveistoksen tutkimus ja konservointi," päättötyö
(Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulu, 1997).

patsaat tai kolonialismiin nivoutuvat muistomerkit, jäävät hankkeessa tehtävän tutkimuksen ulkopuolelle. Hanke kuitenkin osallistuu kuvakalskeeseen kytkeytyvään keskusteluun, joka liittyy esimerkiksi monumenttien poistamiseen tai muokkaamiseen.¹⁰ Rikkominen voi toisaalta lisätä kuvan (hartaudellista) voimaa. Esimerkiksi vasta silpominen vuonna 1596 teki Valladolidin (Espanja) Neitsyt Mariasta erityisen – *La Vulneratan*.¹¹ Samoin Uspenskin katedraalissa Helsingissä olevan Kozelštšanin Jumalanäidin ikonin vaikutuksen on koettu vain kasvaneen sen varkauden seurauksena tapahtuneen vauriointumisen myötä.¹²

Tärkeänä tutkimuksen kohteena on myös *poissaolo* eli esineet, joita ei enää ole tai ei ehkä ole koskaan ollutkaan.¹³ Tämä taidehistoriallinen näkökulma koettiin aiemmin absurdina; taidehistorioitsija David Freedberg kirjoittaa kuinka kadonneen tai hävitetyn tutkimus oli ”pannaan julistettua”, suorastaan anateema.¹⁴ Vaikka Freedberg ehkä dramatisoi ja korostaa omaa pioneeriuttaan, on selvää, että poissaolevien kohteiden tutkimus on vasta viime vuosina päässyt kunnolla vauhtiin – yleisestihän taidehistoriassa on haluttu tutkia nimenomaan näkyvää. Sofia Lahti on eri näkökulmista käsitellyt keskiajan kirjallisten lähteiden kertomia seikkoja kadonneiden

relikvaarioiden olemuksesta ja osallisuudesta uskonnollisessa kokemuksessa.¹⁵

Yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä

Kuvakalske-hankkeen päämääränä on uusien tutkimustulosten saavuttamisen ohella myös tutkimuksellisen yhteisöllisyyden vahvistaminen. Hankkeen tärkeä yhteistyökumppani on Viron taidemuseoon kuuluva Nigulisten museo ja siellä toteutettava *Michel Sittow Pohjolassa* -niminen tutkimus- ja näyttelyhanke. Nigulisten kanssa Kuvakalske-hanke järjesti kansainvälisen seminaarin *Üle mere – Yli meren. Building artistic contacts between Estonia and Finland in the Long Middle Ages* lokakuussa 2022. Yhteistyö Nigulisten museon kanssa jatkuu, ja lokakuussa 2023 osallistumme Tallinnassa taideteosten materiaaliseen todistusvoimaan ja niiden rooliin verkostojen ilmentäjänä liittyvä konferenssi.

Yhteistyötä tehdään myös hankkeen *Eletty usko keskiajan Suomessa / Levd religion i medeltida Finland* (Tampereen yliopisto) kanssa, liittyen 1300-luvulla eläneeseen Pyhään Birgittaan. Yhteistyön puitteissa toteutettiin vuoden 2023 maaliskuussa uutta birgittalaistutkimusta esiin nostava asiantuntijatyöpaja. Suurelle yleisölle tarkoitettu Pyhä Birgitta -seminaari toteutuu lokakuussa Turun Tuomiokirkossa, ja myöhemmin julkaistaan aiheesta artikkelikokoelma.

Opiskelijoiden integroiminen tutkimukseen on osa yhteisöllisyyden vahvistamista. Kuvakalske-hanke on tuottanut kaksi kurssia Helsingin yliopiston taidehistorian oppiaineeseen, ensimmäisen syksyllä 2021 ja toisen keväällä 2023. Ensimmäisen kurssin osallistujat kirjoittivat ryhmätöinä myös sisältöä hankkeen *Kuvakalske-*

10 Elina Räsänen, ”Kylmän sodan monumentti,” *Yliopisto-lehti* 2/2023, 59.

11 Javier Burrieza Sánchez, *Virgen de los ingleses, entre Cádiz y Valladolid: Una devoción desde las guerras de religión* (Valladolid: Ayuntamiento de Valladolid, 2008).

12 Suvi Toivanen, ”Esirukoilija, ihmeidentekijä ja rauhanaktivisti: Kozelštšanin Jumalanäidin ikonin toimijuus,” kandidaatintutkielma (Helsingin yliopisto, 2023).

13 Ks. Beate Fricke & Aden Kumler, eds., *Destroyed–Disappeared–Lost–Never Were* (University Park: Pennsylvania University Press, 2022).

14 David Freedberg, *Iconoclasm* (Chicago: University of Chicago Press, 2021), x.

15 Sofia Lahti, ”Inventoried Sacred: Reliquaries in Nordic Church Treasuries,” *Material Religion* 18, 5 (2022): 512–531; Sofia Lahti, ”Shining, touching, nodding, singing: Sensory encounters with reliquaries in the medieval Nordic Countries,” *Scandia: tidskrift för historisk forskning* 88, 2 (2022): 221–241. <https://journals.lub.lu.se/scandia/article/view/24800>

Kuva 3. *Michel Sittow Pohjolassa* -tutkimushankkeen vierailu Helsingissä 3.11.2021. Intendentti Jouni Kuurne, saksalainen taidehistorioitsija Jan Richter, museomestari Reijo Pasanen, tutkija-konservaattori Henni Reijonen ja Kuvakalske-hankkeen johtaja, dosentti Elina Räsänen tutkivat alun perin Helsingin pitäjän kirkosta (nykyinen Vantaan Pyhän Laurin kirkko) peräisin olevaa Jobia esittävää puuveistosta (1500-luvun alku) Kansallismuseossa. Teos lainattiin myöhemmin osaksi Nigulisten museon Michel Sittow -näyttelyä. Kuva: Merike Kurisoo, lisenssi CC BY 4.0.

Kuva 4. *Üle mere – yli meren* -seminaarin osallistujia, puhujia ja mahdollistajia Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalissa 14.10.2022. Etualalla SKS:n tutkimuspäällikkö Ilona Pikkanen, jonka taustatuki hankkeelle on ollut monin tavoin huomattava. Kuva: Stanislav Stepaško, kaikki oikeudet pidätetään.

blogiin. Opettajina kursseilla toimivat hankkeen tutkijoiden lisäksi muun muassa Latinalaisen Amerikan arkeologiaan erikoistunut dosentti Antti Korpisaari ja muinaisen Lähi-idän ikonoklasmia käsittelevää väitöskirjaa valmisteleva Samuel Reinikainen. Toukokuun 2023 kurssi järjestettiin intensiivikurssina ja siihen sisältyi opintokäynti Espoon tuomiokirkkoon, jossa Suomen keskiaikaisista kirkkomaalauksista väitöskirjaa tekevä Janika Aho opetti *in situ* tutkimaan säilyneitä, mutta fragmentaarisia kuva-aiheita.

Kurssien yksi tavoite on ollut tarjota aiheita opinnäytteisiin, ja tämä tavoite onkin toteutunut. Esimerkiksi ensimmäiselle kurssille osallistunut Iida Kuivalainen laati kandidaatintutkielmansa ilmastoaktivistien niin sanotusta taidevandalismista kuvakalske-käsitettä hyödyntäen. Kuivalainen esittää uuden latourilaisen kategorian, jossa kuva tuhotaan vain näennäisesti, vailla todellista, materiaalista vahinkoa. Hän analysoi muun muassa tapausta, jossa Vincent van Goghin *Auringonkukkia*-maalauksen (lasin) päälle heitettiin tomaattikeittoja vuonna 2022. ”Kuva siis transformoitui osaksi poliittista taistelua ilmastonmuutoksen pysäyttämisen puolesta ja näin ollen sai uuden merkityksellisen kerrostuman sen elämänkaaren kokonaisuuteen”, kirjoittaa Kuivalainen.¹⁶

Toimia ja tuloksia

Hankkeen pääjulkaisu on *Suomen museo–Finskt museum* -vuosikirjan erikoisnumero *Fragmentaarisuus ja muodonmuutokset*, joka ilmestyi maaliskuussa 2023. Elina Räsänen toimi tämän numeron vierailevana päätoimittajana. Julkaisu tuo uutta tietoa muun muassa seuraavista aihepiireistä: Viron Viljandin ritarilinnan kasviaiheiset fragmentit, keskiajan lasimaalausvaa-

16 Iida Kuivalainen, ”Kuvainraastajien jalanjäljissä? Ilmastoaktivistien mielenosoitukset museoissa ikonoklastisina tekoina,” kandidaatintutkielma (Helsingin yliopisto, 2023), 17.

Kuva 5. Saira Leskinen tutkimassa niin sanottuun Kaarina Maununtyttären saarnatuoliin kuulunutta kaiku-katoksen fragmenttia Siuntion kirkossa kesällä 2022. Saarnatuolin muodonmuutoksia käsittelevä artikkeli ilmestyi *Suomen Museo–Finskt Museum* -vuosikirjan (2022) teemanumerossa. Kuva: Juha-Matti Tamminen, lisenssi CC BY 4.0.

kunoiden varhainen dokumentointi ja Siuntion kirkon niin sanotun Kaarina Maununtyttären saarnatuolin muuttuminen aateliskartanon kaupiksi. Sofia Lahti käsittelee artikkelissaan relikvaarioiden fragmentoitumisen tasoja ja toisaalta niiden säilymiseen johtaneita toimenpiteitä ja tapahtumakulkuja: piiloon viedyt esineet ovat saattaneet säilyä lähes vahingoittumattomina keskiajalta tähän päivään, kun taas kadonneet tai pahoin vaurioituneet esineet ovat voineet kokea eräänlaisen hypoteettisen uudelleensyntymän rekonstruktion muodossa. Julkaisun muihin kirjoittajiin kuuluvat muun muassa professori Visa Immonen, väitöskirjatutkija Kristel Markus-Venäläinen, Turun museokeskuksen

tutkija Ninna Pulli ja yliopistotutkija Maija Koskinen.

Hankkeen tutkijoiden julkaisemista muista artikkeleista mainittakoon Katri Vuolan krusifiksien polykromian stratigrafiaa käsittelevä artikkeli, jossa hän maalauskoristelun perusteella yhdistää ruotsalaisen Botkyrkan kirkon krusifiksin Marttilan 1340-luvulle ajoittuvaan krusifiksiin.¹⁷ Vaikka teosten maalauksesta olisikin vastannut sama maalari tai työhuone, on veistäjän käsiala näissä veistoksissa kuitenkin erilainen. Elina Räsänen puolestaan osallistui *Medieval Scandinavian Art Reader* -teokseen artikkelillaan keskiajan katolisen taiteen käytöstä protestanttisen reformaation jälkeen korostaen sitä, kuinka keskiajan taiteen tutkijan täytyy aina olla myös myöhempien aikojen tutkija.¹⁸

Kuvakalske-hanke tuottaa uutta humanistista avointa tietoa. Tutkitun tiedon jakaminen yleisölle ja laajalle määrälle toimijoita on keskeinen päämäärä. Asiantuntijakohtaamisten, konferenssiosallistumisten tai varsinaisen uutta tietoa tuottavan tutkimuksen ohella tiedon popularisointi ja tutkitun tiedon yleistajuistaminen ovat arvossaan. Tätä tehdään *Kuvakalske*-blogin, sosiaalisen median sekä erilaisten esitelmien, haastattelujen ja kirjoitusten avulla. Tutkijat haluavat vaikuttaa ja jakaa tietoa; kuten Katri Vuola on blogikirjoituksessaan kehottanut, ”Asiantuntijaan onkin hyvä olla yhteydessä: oman tutkimuskohteensa perusteellisen tuntemisen lisäksi hänellä on myös ymmärrystä ja tietoa tutkimuskentän tapahtumista ja ilmiöistä sekä siitä, millaiseen tieteenhistorialliseen viitekehykseen

nykytutkimus asettuu”.¹⁹ Toimimme kunnioittaen paikallistasojen integriteettiä, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että otamme paikalliset toimijat (esim. seurakuntamestarit) mukaan toimintaan, autamme heitä vaalimaan kulttuuriperintöään ja palautamme tietoa yhteisöille.

Hanke on lisännyt tietämystä hyvin vähän tunnetusta ja uhanalaisesta kulttuuriperinnöstä, sillä tutkittavat esineet ovat usein varastoissa tai pienillä paikkakunnilla sijaitsevissa ”tuntemattomissa” kirkkoissa. Pitkän aikavälin tavoitteena on lisätä esinetutkimuksen arvostusta ja kiinnittää huomiota usein epämääräisissä oloissa oleviin esineisiin, joiden konservointiin seurakunnilla tai julkiseen sektoriin kuuluvilla museoilla ei ole resursseja. Ylipäänsä hankkeen pyrkimys on korostaa vanhan taiteen (laajasti ymmärretynä keskiajan ja ennen vuotta 1800 valmistettujen uuden ajan alun teosten) moniulotteisuutta: vaikka teokset usein esitetään ”neutraaleina”, ja joko jonkinlaisina ylevinä ”mestariteoksina” tai vastaavasti kömpelönä ”kansantaiteena”, niiden tutkimuksellinen potentiaali on paljon laajempi. Fragmentoituneen tutkimusmateriaalin kanssa työskentely ja sen syvälinen tunteminen vaativat aikaa, kärsivällisyyttä ja halua huolenpitoon.

Dosentti **Elina Räsänen** on erikoistunut keskiajan ja uuden ajan alun taiteeseen. Hän toimii taidehistorian vanhempana yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa, ja on Suomen Muinaismuistoyhdistyksen puheenjohtaja.

17 Katri Vuola, "Memorialising and Witnessing Christ's Passion: New Perspectives on the 14th-Century Polychrome Wood Crucifix in Marttila, Finland," *ICO Iconographisk Post. Nordisk tidskrift för bildtolkning – Nordic Review of Iconography*, n. 1–2 (June 2022): 7–38. <https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/ico/article/view/1761>

18 Elina Räsänen, "The Long Life of Medieval Art," *Medieval Scandinavian Art Reader*, eds. Margrethe Stang & Laura Tillery (Scandinavian Academic Press: Oslo, 2023), 409–425.

19 Katri Vuola, "Onko fakta fiktiolle pahasta?," *Vähäisiä lisiä* (blogi), SKS, 28.5.2021, luettu 10.8.2023, <http://neba.finlit.fi/blogi/onko-fakta-fiktiolle-pahasta/>